

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการแก้ไขความขัดแย้งโดยสันติวิธีและ การสร้างความสมานฉันท์

การศึกษาแนวทางการสร้างความสมานฉันท์ในสังคมไทย กลุ่มผู้วิจัยได้ศึกษาถึงแนวคิด ทฤษฎี รวมถึงได้รวบรวมงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการยุติความขัดแย้งโดยสันติวิธี

1. ความหมายของความขัดแย้งและสันติวิธี

ความขัดแย้ง มาจากภาษาอังกฤษ ว่า “Conflict” มาจากภาษาละตินว่า “Configere” แปลว่า การต่อสู้ (Fight) การทำสงคราม (Warfare) ความไม่ลงรอย หรือเข้ากันไม่ได้ (Incompatibility) การขัดแย้งกันและกันหรือการเป็นปรปักษ์ (Opposition) หมายถึง “การที่บุคคลสองคน กลุ่มบุคคลมีความเห็น ความเชื่อ ความต้องการไม่เหมือนกัน โต้แย้ง หรือโต้เถียงกันและกันจน ต่อสู้และแข่งขันกัน” ขณะเดียวกันก็มีบุคคลต่าง ๆ ได้นำเสนอความหมายของความขัดแย้งไว้ดังนี้

Tjosvold (Tjosvold, 1993: 245) ได้ให้ทัศนะต่อ "ความขัดแย้ง" ว่าเป็นการสร้างเงื่อนไขของวาระที่ต่างกัน และทำให้เกิดการตรวจสอบถ่วงดุลส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยในองค์กร

Van Slyke (Van Slyke, 1999: 94) ได้นิยามถึง ความขัดแย้งว่าเป็นการแข่งขันกันระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกัน ซึ่งต่างฝ่ายต่างมีความต้องการเป้าหมายและความปรารถนา หรือความคิดที่เข้ากันไม่ได้ทำให้คนเราตกลงกันไม่ได้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ 3 ปัจจัยได้แก่ การแข่งขันกัน (competition) การที่ต้องพึ่งพากันและกัน (interdependence) และการรับรู้ที่เข้ากันไม่ได้ (perceived incompatibility)

DuBrin (DuBrin, 2003: 214) ได้ให้ความหมายของความขัดแย้ง (conflict) ว่าเป็นการตอบสนองต่อสิ่งเร้าสองอย่างหรือมากกว่าพร้อมกันไม่ได้ ทำให้เกิดความสัมพันธ์ตรงข้ามกัน

Coffey, Cook, and Hunsaker (Coffey, Cook, and Hunsaker, 1994: 112) ให้ความหมาย "ความขัดแย้ง" คือ เป็นการไม่เห็นด้วยระหว่างสองฝ่ายหรือมากกว่าสองฝ่าย (Disagreement between two or more parties) เช่น การที่คนสองคนมีความเห็นต่างกัน การไม่ลงรอยระหว่างกลุ่ม หรือระหว่างองค์การ ซึ่งปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้อง คือ การตระหนักของบุคคลต่อสถานการณ์หนึ่งที่แตกต่างกัน ส่งผลให้เกิดการกำหนดเป้าหมายที่ขัดแย้งกันได้ ความขัดแย้งจึงมักถูกมองว่าเป็นสิ่งไม่ดี แต่ในความเป็นจริงแล้วในบางกรณี ความขัดแย้งก็เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดวิธีแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ได้ ดังนั้นจึงต้องพิจารณาความขัดแย้งทั้งเชิงบวกและเชิงลบ

ส่วนสันติวิธีนั้น พระมหาพรหม ธรรมหาโส (พระมหาพรหม ธรรมหาโส, 2554: 175-176) ได้ให้ความหมายของสันติวิธีไว้ดังนี้

1. สันติวิธี คือการไม่ใช้กำลัง หรืออำนาจ ในกระแสนของการจัดการความขัดแย้ง ในประวัติศาสตร์ของมนุษย์นั้น เราจะใช้อำนาจเข้าไปจัดการ ซึ่งอำนาจที่เรามักจะนำไปใช้เป็นเครื่องมือที่แทนที่จะใช้ อำนาจร่วม (Power with) แต่เรากลับใช้ อำนาจเหนือ (Power over) ซึ่งอำนาจเหนือมักจะเดินเคียงคู่กับ กระบวนการใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา

2. สันติวิธี คือการเชื่อฟัง การให้คำนิยามของสันติวิธีในลักษณะนี้มักจะเกิดจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มี อำนาจมากกว่า ไม่ว่าจะเป็นอำนาจทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และการทหาร ที่มุ่งหวังให้กลุ่มคนที่มีอำนาจน้อยกว่า เคารพและเชื่อฟัง อุปมาเช่นเดียวกับเด็กเคารพครูผู้ใหญ่ ฉะนั้น ภาษาทั่ว ๆ ไป คือ อย่าท้อ เช่น ไม่ควรโต้เถียง ถกเถียง และวิพากษ์วิจารณ์ แม้บางครั้งจะเป็นการแสดงความเห็น หรือแสดงออกบนฐานของเหตุและผลก็ตาม

3. สันติวิธีคือการไม่ก่อความวุ่นวาย ส่วนใหญ่กลุ่มบุคคลที่มักจะนิยามสันติวิธีในลักษณะนี้เนื่อง ๆ คือ รัฐ หรืออาจจะเป็นกลุ่มคนที่ได้รับผลประโยชน์จากอำนาจรัฐ อย่างไรก็ดี การสร้างความวุ่นวาย ในลักษณะนี้ การดื้อแพ่ง (Civil Disobedience) กลุ่มคนที่ใช้สันติวิธีชนิด ก่อความวุ่นวาย มักจะได้รับการตั้งข้อสังเกตว่าเป็นกลุ่มประชาชนที่เรียกร้อง ความเท่าเทียม และเที่ยงธรรม เกี่ยวกับผลประโยชน์และความต้องการเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจการเข้าถึงทรัพยากร และอำนาจทางการเมือง การที่จะทำให้ข้อเรียกร้องของกลุ่มได้รับความสนใจจากกลุ่มคนทั่วไปในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การนำเสนอข่าวของสื่อมวลชน เพื่อให้รัฐได้พิจารณาประเด็นข้อเรียกร้องของกลุ่มตนอย่างรอบด้านมากยิ่งขึ้นจนนำข้อเรียกร้องดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติหรือกำหนดเป็นนโยบายสาธารณะ

4. สันติวิธีคือการทำตามกฎหมาย กลุ่มคนที่มองสันติวิธีในความหมายนี้ส่วนใหญ่ มักจะเป็น รัฐ เช่นเดียวกัน นอกจากนี้ อาจจะรวมถึงกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบทางตรงและทางอ้อมจากการใช้สันติวิธีที่ดื้อแพ่งต่อกฎหมาย ประเด็นปัญหานี้เกิดจากการที่ประชาชนบางกลุ่มเห็นว่า

กลุ่มคนไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียม หรือไม่ได้รับการแบ่งปันผลประโยชน์และความต้องการอย่างเท่าเทียม จึงนำเสนอข้อเรียกร้องดังกล่าวผ่านกิจกรรม การประท้วง เป้าหมายการประท้วงคือการแสดงออกหรือทำให้รัฐหรือคนทั่วไปได้ยินสิ่งที่คนเหล่านี้พยายามจะพูดหรือสื่อความ ฉะนั้นเมื่อจำเป็นต้องแสดงออกทางการเมืองหรือการพูดเพื่อสื่อความมากยิ่งขึ้น จึงมีความจำเป็นที่กลุ่มเหล่านี้ต้อง คือ แปะต่อกฎหมาย บางข้อ เช่น กฎหมายจราจรและกฎหมายว่าด้วยการใช้เสียง รวมถึงการบุกรุกสถานที่ราชการซึ่งเป็นหน่วยงานรัฐ

เมื่อกล่าวโดยสรุป สันติวิธีในความหมายทั่วไปแสดงนัยถึงการตีความหมายกลุ่มคนสองกลุ่ม คือ รัฐ และประชาชน ที่ขัดแย้งกัน เกี่ยวกับผลประโยชน์ ความต้องการ ความสัมพันธ์ ข้อมูล ค่านิยม และโครงสร้าง โดยพยายามที่จะให้แต่ละฝ่ายมีท่าทีที่พึงประสงค์ต่อการแสดงออก จะเห็นว่าในความหมายที่หนึ่งนั้นเป็นข้อเรียกร้องจากประชาชนที่ไม่ต้องการให้รัฐใช้กำลัง หรือแก้ปัญหาด้วยการใช้อำนาจหรือความรุนแรง ในขณะที่ตัวกันรัฐเองก็มีมุมมองว่า รัฐจะสนใจต่อข้อเรียกร้องในกรณีที่ประชาชนที่เรียกร้องเชื่อฟังรัฐ ไม่ก่อความวุ่นวาย และปฏิบัติตามกฎหมาย อย่างไรก็ตามประชาชนบางกลุ่มมีความเห็นที่ต่างกันว่า รัฐควรเชื่อและฟังข้อเท็จจริงของประชาชน เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่รอบด้าน แต่การที่รัฐไม่ฟังทำให้ประชาชนต้องรวมตัวกันประท้วงทั้งในรูปแบบของการก่อความวุ่นวาย และไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดบางประการ

ส่วนโคทม อารียา (โคทม อารียา, 2546: 23) ได้กล่าวว่า สันติวิธี คือวิธีการจัดการกับความขัดแย้งวิธีหนึ่ง การใช้สันติวิธีมีเหตุผลสำคัญตรงที่ว่า เป็นวิธีการที่น่าจะมีการสูญเสียน้อยที่สุด ทั้งระยะสั้นระยะยาว ทั้งรูปธรรมและนามธรรม ผิดกับการใช้ความรุนแรง ซึ่งทุกฝ่ายอ้างว่าเป็นวิธีการสุดท้าย ซึ่งบางกรณีสามารถบรรลุผลในระยะสั้นเป็นรูปธรรมชัดเจน แต่หากความขัดแย้งดำรงอยู่เพียงแต่ถูกกดไว้ โอกาสที่จะเกิดความรุนแรงในระยะยาวย่อมมีอยู่ ส่วนในทางนามธรรม เช่น ความเข้าใจอันดีความสามัคคีปรองดอง นั้นย่อมเกิดขึ้นได้ยากด้วยวิถีความรุนแรง บางคนมองสันติวิธีในลักษณะปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจ เช่น การใช้ปฏิบัติการไว้ความรุนแรง เพื่อให้รัฐหรือผู้มีอำนาจเปลี่ยนแปลงนโยบายหรือพฤติกรรมบางคนใช้สันติวิธี เพราะความเชื่อว่าจะให้ผลที่ยั่งยืนและเป็นไปตามหลักจริยธรรม หรือ ศาสนธรรม บางคนใช้สันติวิธีตามหลักการบริหารเพื่อลดความขัดแย้ง ไปสู่รูปแบบอื่นที่จะจัดการได้ดีกว่า โดยไม่ใช้ความรุนแรง

ในขณะที่ไพศาล วงศ์วรสิทธิ์ (ไพศาล วงศ์วรสิทธิ์, 2533) กล่าวว่า “สันติวิธีคือ วิธีการแก้ไขความขัดแย้ง หรือตอบโต้ในสถานการณ์หนึ่งๆ โดยไม่ใช้ความรุนแรงต่อคู่กรณี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ที่เป็นการประทุษร้ายต่อร่างกายและชีวิต”

2. แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการยุติความขัดแย้งโดยสันติวิธี

พระมหาพรหม ธรรมหาโส (พระมหาพรหม ธรรมหาโส, 2554: 127-144) ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี ประกอบด้วย

2.1 แนวคิดเรื่อง การยอมรับในความหลากหลายและการพึ่งพาอาศัยกันและกัน

โยฮัน กัลตุง นักสันติภาพผู้มีความโดดเด่นในแง่ของสันติภาพแบบพหุนิยม มองว่า ความต้องการขั้นพื้นฐานทั้ง 4 ประการ กล่าวคือ การดำรงชีวิต (Survival) การมีความเป็นอยู่ที่ดี (Welfare) การมีเสรีภาพ (Freedom) และการมีเอกลักษณ์และความรู้สึกมีความหมายในชีวิต (Identity) เป็นตัวแปรสำคัญที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง และความรุนแรงในสังคม หากมนุษย์ไม่ได้รับการตอบสนองหรือได้รับไม่เพียงพอ กัลตุงได้นำเสนอ ทางเลือก ให้แก่สังคมในประเด็น สันติภาพเชิงโครงสร้าง โดยตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับสันติภาพไว้ว่า สันติภาพไม่ได้เป็นเพียงสันติภาพในระดับประเทศหรือรัฐชาติเท่านั้น หากหมายถึง สันติภาพในสังคม สันติภาพระหว่างภายนอกและภายในตัวมนุษย์ และสันติภาพระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เป็นสันติภาพที่ครอบคลุมทั้งธรรมชาติ มนุษย์ สังคมและโลก กัลตุงชี้ว่า ทั้งหมดนี้จะสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติได้ภายใต้เงื่อนไข 2 ประการ คือ ความหลากหลาย (Pluralism) และการพึ่งพาอาศัยกันและกัน (Symbiosis)

2.2 แนวคิดเรื่อง ความสามัคคี

มารค ตามไท (มารค ตามไท: 63-64) กล่าวว่า ความสามัคคี หมายถึง ศักยภาพของสังคมที่จะทำบางอย่างร่วมกันในบางสถานการณ์ที่เกิดขึ้น กล่าวคือ ความสามัคคีอาจจะไม่ใช่สิ่งที่ปรากฏทุกวันในสังคม แต่จะดำรงอยู่ในลักษณะของแฝง ซึ่งของแฝงในมิตินี้หมายถึง ศักยภาพด้วยเหตุนี้ สามัคคีจะเกิดขึ้น หรือแสดงตนออกมาได้ เมื่อคนในสังคมต้องการความร่วมมือเพื่อกระทำการอะไรบางอย่าง หรือเพื่อปกป้องอะไรบางอย่าง ซึ่งเป็นสิ่งที่คนในสังคมมองว่า มีคุณค่า และเมื่อใดคุณค่าดังกล่าวมีแนวโน้มจะถูกทำลายเมื่อนั้นความสามัคคีก็จะถูกเรียกขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ในการปกป้อง ข้อสังเกตที่น่าสนใจประการหนึ่ง และนับว่าน่าจะเป็นปัญหาอย่างยิ่งในสังคมไทยก็คือ เป้าหมาย ที่แต่ละคนในสังคมกำลังจะทำ ร่วมกัน นั้น เป็นเป้าหมายเดียวกันหรือไม่ เป็นจุดหมายปลายทางเดียวกันหรือไม่ คำถามก็คือ หากทุกคนและแต่ละคนมีเป้าหมายต่างกัน มีค่านิยมต่างกัน มีทัศนคติ มีวัฒนธรรม หรือพื้นฐานทางความเชื่อที่แตกต่างกันแล้ว ความสามัคคีจะถูกนำมาใช้ได้อย่างไร และจะอยู่ร่วมกันได้อย่างไร คำตอบก็คือการให้ทุกคนในสังคมนั้นหากติกร่วมกัน เพื่อใช้เป็นพื้นฐานทางการปฏิบัติสำหรับก้าวไปสู่เป้าหมายเดียวกัน มากกว่าการที่จะให้คน

ในสังคมพยายามจะหา คุณค่าหรือโลกทัศน์ร่วมกัน สรุปว่าหากทุกคนหากคิดร่วมกันจะทำให้
สามัคคี ทำงานได้และเกิดขึ้นได้ในสังคม

2.3 แนวคิดเรื่อง สิทธิมนุษยชน

กฎบัตรสหประชาชาติอันเป็นที่มาของการจัดทำปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิ
มนุษยชนมิได้ให้คำจำกัดความของคำว่า สิทธิมนุษยชนเอาไว้แต่พระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิ
มนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับคำว่า สิทธิมนุษยชน หมายความว่า ศักดิ์ศรี
ความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองตาม
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หรือตามกฎหมายไทย หรือตามสนธิสัญญาที่ประเทศไทยมี
พันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม ซึ่งประเด็นหลักของข้อกฎหมายนี้สอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วย
สิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights (UDHR)) เช่น ข้อที่ 1 เกี่ยวกับหลักการ
ของสิทธิมนุษยชนคือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคและความเป็นพี่น้องว่า
มนุษย์ทั้งหลายเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในเกียรติศักดิ์และสิทธิ ต่างมีเหตุผล และมโนธรรม
และควรปฏิบัติต่อกันด้วยเจตนารมณ์แห่งการดรภาพ

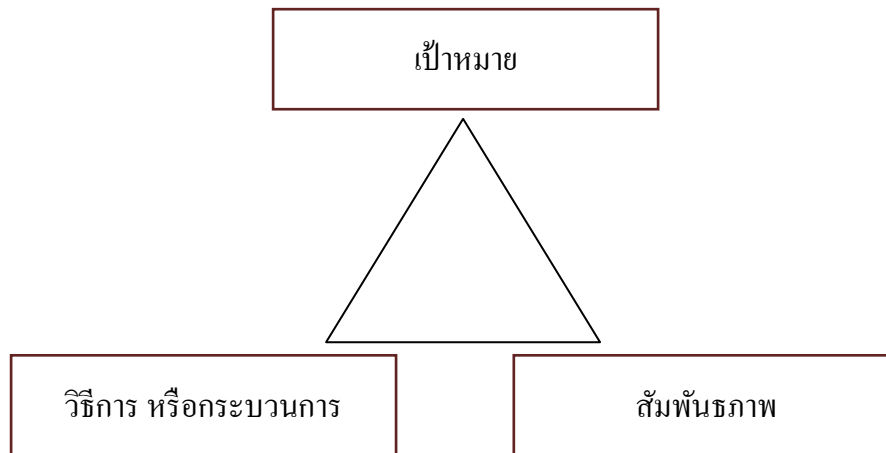
2.4 แนวคิดเรื่อง ความยุติธรรม

เพราะเหตุไร การจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีจึงต้องมี ความยุติธรรม เข้ามา
เกี่ยวข้อง ศ.นพ. ประเวศ วะสี (ประเวศ วะสี, 2542: 22-23) ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญในประเด็นนี้ว่า
สังคมต้องมีความยุติธรรม ความยุติธรรมในสังคมเป็นรากฐานของความเจริญ สังคมใดก็ตามที่ขาด
ความยุติธรรม สังคมนั้นไม่อาจก้าวไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองได้ ไม่ว่าจะเป็นความเจริญทางเศรษฐกิจ
สังคมหรือจิตใจแต่กลับเป็นบ่อเกิดของความทุกข์ ความขัดแย้ง การเสียกำลังใจ และนำไปสู่วิกฤติ
ด้านต่าง ๆ รวมทั้งวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่เรากำลังเผชิญอยู่ ความยุติธรรมในสังคมจึงเป็นเรื่อง
สำคัญ แต่เท่าที่ผ่านมา สังคมไทยยังให้ความสำคัญกับเรื่องนี้น้อยเกินไป

2.5 แนวคิดเรื่อง ความไว้วางใจ (Trust) และ ความสัมพันธ์ (Relationship)

แนวคิดทั้งสองประการนี้ ปรากฏอยู่ในหนังสือ ความขัดแย้ง หลักการ และ
เครื่องมือแก้ปัญหา ซึ่งแต่งโดย ศ.นพ. วันชัย วัฒนศัพท์ (วันชัย วัฒนศัพท์, 2550 : 108-110) ซึ่ง
มุ่งเน้นแนวคิดสำคัญที่ว่าด้วย ความยุติธรรม (Justice) อำนาจ (Power) ความไว้วางใจ (Trust) และ
ความสัมพันธ์ (Relationship) ปัญหาที่ว่าทั้งสองประเด็นหลังมีความเกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง

อย่างไร เมื่อกล่าวถึง ความไว้วางใจ ท่านมองว่าความไว้วางใจเป็นส่วนสำคัญในปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งเหตุผลนั้นท่านได้สร้างแผนภูมิไว้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 แสดงความไว้วางใจกับความขัดแย้ง

จะเห็นว่า แม้ว่าเป้าหมายของประเด็นที่จะนำเสนอเป็นสิ่งที่มีความสำคัญหรือมีประโยชน์สักปานใดก็ตาม หากวิธีการ หรือกระบวนการในการนำเสนอขาดหลักจิตวิทยา หรือขาดขั้นตอน และกระบวนการที่นุ่มนวลแล้ว ความขัดแย้งมักจะเกิดขึ้นได้ ด้วยเหตุนี้ประเด็นของคำว่า จงอ่อนในประเด็นของคน และจงแข็งในประเด็นปัญหา อันเป็นการเกิดขึ้นและดำรงอยู่บนฐานของความไว้วางใจ ซึ่งความไว้วางใจมีบทบาทสำคัญในการเชื่อม หรือเป็นกาวในการสามานสามเหลี่ยมดังกล่าวเข้าหากัน ดังนั้นท่านจึงเสนอเหลี่ยมที่ 3 คือความสัมพันธ์ ขึ้นมาเป็นฐานรองรับ ความไว้วางใจ จะเห็นว่า เหลี่ยมที่ 1 และ 2 ไม่สามารถดำเนินไปอย่างราบรื่นได้ หากความสัมพันธ์อยู่ในภาวะของความบกพร่อง และอ่อนแอ ซึ่งสรุปว่า ถ้าคนเราไว้วางใจกัน เขาทำงานร่วมกัน แม้มีความขัดแย้งก็ผ่านไปได้ หรือแก้กันได้อย่างง่ายดาย แต่ถ้าไม่ไว้วางใจกัน ความขัดแย้งก็อาจจะกลายไปสู่การล้มล้างทำลายกัน และแก้ปัญหาก็ยาก ด้วยเหตุนี้ ความไว้วางใจ คือ ตัวเชื่อมที่สำคัญในสามเหลี่ยม ดังกล่าว เพื่อให้กระบวนการของความสามานฉันท์ในการทำงาน และการดำรงอยู่ในสังคมเป็นไปได้อย่างราบรื่นมากขึ้น ถึงกระนั้น แนวคิดสามเหลี่ยมแห่งความไว้วางใจนี้ มีความ

สอดคล้องอย่างยิ่งกับแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ (Relationship) ซึ่งท่านมองว่า มุมหนึ่งของสามเหลี่ยมที่สำคัญมากก็คือสัมพันธภาพ

2.6 แนวคิดเรื่อง การมีส่วนร่วม

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) คือ อะไร เจมส์ แอล เครตัน (James L. Creighton) ได้ให้ความหมายว่า หมายถึง กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการซึ่งสาธารณชนมีความห่วงกังวล มีความต้องการ และมีทักษะที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐในการตัดสินใจ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารสองทางที่มีเป้าหมายโดยรวมเพื่อให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้น และได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน

วันชัย วัฒนศัพท์ (วันชัย วัฒนศัพท์, 2550) ชี้ว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการที่ประชาชนมีส่วนร่วมตั้งแต่น้อยที่สุด คือ การได้รับทราบข้อมูลข่าวสารว่ารัฐจะทำอะไรหลังจากได้ตัดสินใจเรียบร้อยแล้วแจ้งให้ประชาชนทราบ ถัดขึ้นมาคือ การที่รัฐรับฟังความคิดเห็นของประชาชน หลังจากได้ข้อมูลไปแล้วก่อนตัดสินใจ คือ ประชาพิจารณ์ สูงขึ้นมาอีกคือ ประชาชนได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่อง หรือในโครงการนั้น เพื่อให้เกิดข้อยุติโดยฉันทามติ และสูงที่สุด คือ การสามารถลงมติแต่ละคนทีละคนว่าเอาหรือไม่เอาในกระบวนการประชามติ และได้นำเสนอ การแก้ปัญหาข้อพิพาทไว้ดังนี้

กระบวนการตัดสินใจแก้ปัญหาข้อพิพาท และผลแห่งการตัดสินใจ

<u>กระบวนการที่ใช้</u>	<u>ผู้ตัดสินใจ</u>	<u>ผลการตัดสินใจ</u>
- ใช้ความรุนแรง	- ผู้ชนะ	- แพ้ - ชนะ
- ใช้การเผชิญหน้าประท้วงอย่างสันติ	- ผู้ชนะ	- แพ้ - ชนะ
- ใช้การบัญญัติกฎหมาย	- สถานิติบัญญัติ	- แพ้ - ชนะ
- ใช้การฟ้องร้อง	- ศาล	- แพ้ - ชนะ
- ใช้อนุญาโตตุลาการตัดสิน	- อนุญาโตตุลาการ	- แพ้ - ชนะ
- ใช้การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง	- คู่กรณี	- ชนะ - ชนะ
- ใช้การเจรจาไกล่เกลี่ย	- คู่กรณี	- ชนะ - ชนะ
- ใช้การหลีกเลี่ยงปัญหา	---	- คงสภาพเดิม

สังคมไทยเราไม่ค่อยอยากเป็นความกัน โบราณที่ว่า “เป็นความกันกินขี้ดีกว่า” ถ้าจะแก้ปัญหาคความขัดแย้ง อะไรก็แล้วแต่ ถ้ากระบวนการนั้นก่อให้เกิดแพ้ชนะ จะไม่ค่อยยอม เพราะถ้าฉันแพ้ทีนี้ฉันก็จะไปหาเวทีอื่นไปเรื่อย ๆ เพราะฉะนั้นในการแก้ปัญหาคความขัดแย้งต้องพยายามออกมาเป็นชนะ ชนะ ไม่ใช่ฝ่ายหนึ่งชนะแล้วฝ่ายหนึ่งแพ้ ตรงนี้เป็นสิ่งที่เราจะต้องเข้าใจ อีกประเด็นหนึ่ง เวลาศาลตัดสินเรื่องที่เกิดขึ้นแล้ว จะตัดสินเรื่องในอดีต เรื่องในอดีตเราแก้ไม่ได้ **หลักการแก้ปัญหาคความขัดแย้ง** เราไม่ได้ไปพิพากษาอดีต แต่เราทำสิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต เราดูอดีตเป็นบทเรียนว่าทำอะไรไม่ให้เกิดขึ้นอย่างนั้น แต่เรามองไปในอนาคตว่า ทำอย่างไรที่จะทำให้ดีกว่าเดิมเพราะอดีตเปลี่ยนไม่ได้ **หลักการแก้ปัญหาคความขัดแย้ง**จึงไม่ใช่หน้าดำกัน แต่มาคูที่ระบบ คูที่ปัญหา ประเด็นสำคัญจริง ๆ ว่าทำไมมันถึงเกิดขึ้น เราควรหันมามองอนาคต ทำอนาคตให้ดีกว่าอดีตได้ไหม

1. การเจรจาไกล่เกลี่ย

การเจรจาไกล่เกลี่ย คือกระบวนการแก้ปัญหาระหว่างบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป **ต้องสมัครใจ**มาเจรจาในเรื่องของความแตกต่าง เพื่อพยายามที่จะนำไปสู่การ **ตัดสินใจร่วมกัน** (ไม่ใช่การต่อรอง)

หลักของการเจรจา ระหว่างจุดสนใจ กับ จุดยืน

จุดสนใจหรือความต้องการ คือ สิ่งที่กลุ่มต้องการ หรือ มีความจำเป็นต้องได้จริง ๆ จาก
การเจรจา

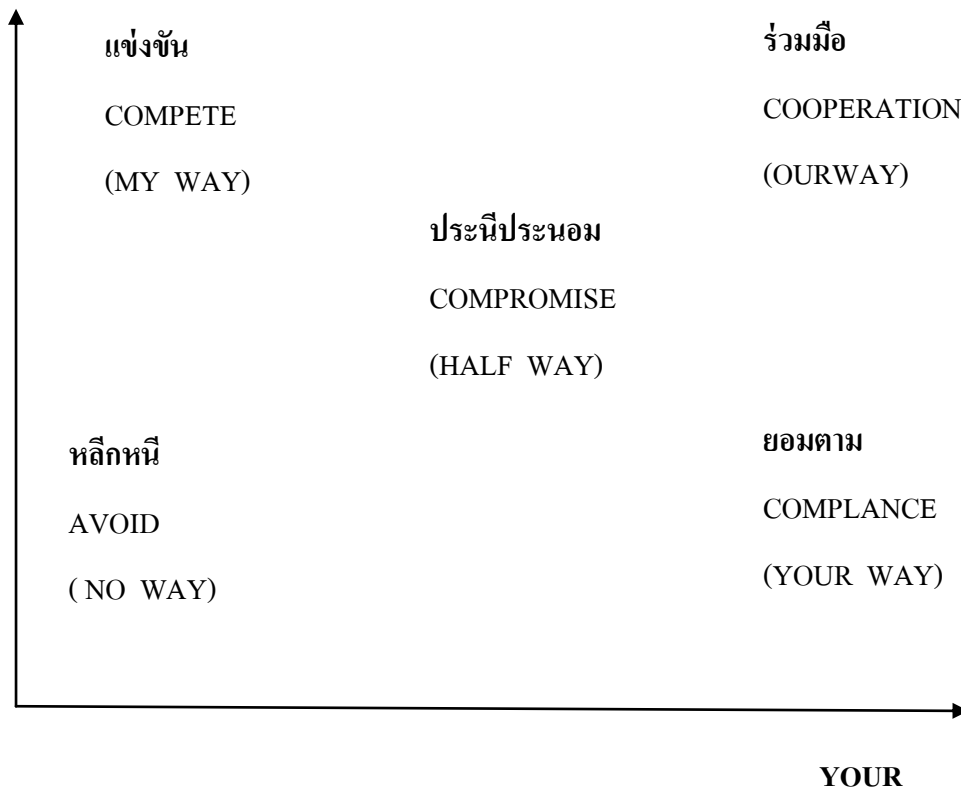
จุดสนใจหรือความต้องการ คือ ความจำเป็น ความหวัง ความกลัว ความห่วงกังวล
ความปรารถนาที่อยู่เบื้องหลังจุดยืน

จุดยืน คือ ทางออกที่เหมาะสมของข้อพิพาทในสายตาของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

จุดยืน คือ ทางแก้ไขปัญหา

MY

14

แผนภาพที่ 2 แสดงหลักการเจรจา

2. การแก้ปัญหาความขัดแย้ง และการร่วมมือวิธีต่าง ๆ

อำนาจ (POWER)

อำนาจ คือ ความสามารถที่จะทำให้อื่นทำอย่างที่เราต้องการได้

อำนาจเชิงคุณภาพ

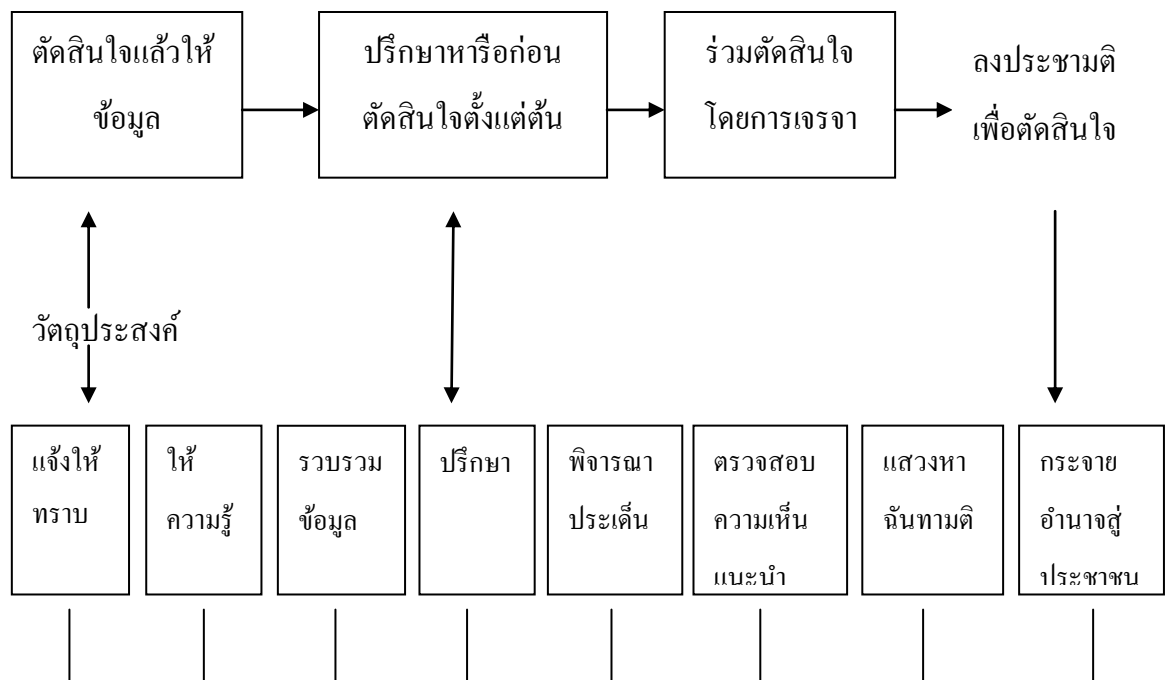
- อำนาจจากการใช้พลังกำลัง / อาวุธ / ไม่เรียว : คุณภาพต่ำสุด / ชั่วคราว
- อำนาจจากการใช้เงิน / รางวัล : คุณภาพปานกลาง / ชั่วคราว
- อำนาจจากการให้ความรู้ / ปัญญา : คุณภาพสูงสุด / ยั่งยืน

ในการดำเนินการ “การมีส่วนร่วมของประชาชนและการแก้ปัญหาความขัดแย้ง” มีความเหมือนกันที่สำคัญทั้งหลักการ และเครื่องมือ (There is significant overlap between The principles and tools for conducting Public Participation and Conflict Relation)

การมีส่วนร่วมของประชาชน

อำนาจอีกอย่างหนึ่งก็คือ การมีส่วนร่วม อำนาจที่ใช้ไม่เรียนจะไม่ทำให้เด็กรู้สึกสำนึกผิดได้ มีโครงการหนึ่งเป็นการจัดอบรมนักเรียน โดยให้ครูไปสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมที่โรงเรียนให้กับนักเรียน สร้างกติกาด้วย ก่อนอบรมจะเชิญผู้ปกครองมา ผู้ปกครองจะท้วงว่าอบรมไปจะไม่มีประโยชน์ จะไม่มีใครปฏิบัติตาม ครูไปสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม วางกติกาในห้องเรียนว่านักเรียนอยากจะทำให้โรงเรียนน่าอยู่ น่าเรียน จะทำอะไร นักเรียนจึงร่วมกันเขียนกติกากันขึ้น กติกานั้นออกโดยนักเรียน ไม่ได้ออกโดยผู้มีอำนาจคือครู ผู้ออกกติกาเขาจะทำตามกติกาที่เขาเขียนไว้เพราะกฎกติกาเป็นของตัวเอง ฉันจึงปฏิบัติตามกฎกติกานั้น ฉะนั้นพวกเราเป็นนักกฎหมายจะออกกฎกติกาอะไรก็ได้แล้วแต่ อย่าคิดแต่เพียงว่าเราเป็นนักกฎหมายจะออกกฎกติกา มาบังคับ ควรจะชวนให้ผู้ที่จะถูกกฎกติกานั้นบังคับปัญหามีสมาชิกมีส่วนร่วม แล้วเขาก็จะปฏิบัติตามกฎ

การมีส่วนร่วม คือ กระบวนการที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วม มีอิทธิพลต่อการริเริ่ม การพัฒนา และผลแห่งการพัฒนา การต่อเนื่องของการมีส่วนร่วม

แผนภาพที่ 3 แสดงการมีส่วนร่วม

การประชาพิจารณ์ (Public Hearing)

กระบวนการที่จะทำกัน คือ กระบวนการประชาพิจารณ์ เรามักจะใช้การประชาพิจารณ์ เพราะเราคิดว่าเป็นวิธีการที่ดีที่สุด ที่ประชาชนมีส่วนร่วม แต่จริง ๆ แล้ว ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมเลย ตั้งแต่เริ่มดำเนินการ การทำประชาพิจารณ์จะต้องเอาหูมาเพื่อจะมาฟัง แต่เอาปากมาเพื่อจะมาพูดถกกันระหว่างสองฝ่าย ฝ่ายสนับสนุน ฝ่ายค้าน พอทำประชาพิจารณ์เสร็จ ตัดสินใจเริ่มโครงการ ประชาชนก็ไม่มีโอกาสติดตามตรวจสอบ มันจึงเกิดปัญหาคืนทั่วประเทศ การมีส่วนร่วม คือ น้อยที่สุดของการมีส่วนร่วมคือตัดสินใจแล้วแจ้งข้อมูลให้ทราบ วิธีต่ำสุดจะตัดสินใจจะแจ้งให้ทราบได้ ก็ต่อเมื่อไม่มีผลกระทบ เช่น สร้างถนน ไม่ได้มีผลกระทบเข้าไปกินเนื้อที่ ประกาศเท่านั้นเองว่าจะสร้างเมื่อใด จะเสร็จเมื่อใด เท่านั้น หากเริ่มมีผลกระทบต้องมาประชาพิจารณ์ ก็คือ ปรีกษาหารือก่อนตัดสินใจ แต่ต้องก่อนตั้งแต่ต้น เพราะเรามองแต่ประชาพิจารณ์ แต่ไม่มองกระบวนการประชาเสวนาหันหน้ามานั่งพูดคุยกัน เมื่อไรก็ตามมีผลกระทบมาก ๆ ต้องมาร่วมตัดสินใจโดยการเจรจา แสวงหาฉันทามติ กระบวนการตัดสินใจเขาจะไม่ค่อยใช้ฉันทามติจะใช้การยกมือโหวต ตัวอย่างเช่น รัฐสภา เสียงข้างมากชนะว่าเป็นประชาธิปไตย เสียงข้างมากพลัดไปนี่คือปัญหาที่เกิดขึ้น กระบวนการที่เราใช้นั้นจึงมีความสำคัญมาก กระบวนการมีส่วนร่วมจึงต้องเป็นกระบวนการที่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

ประชาพิจารณ์ คือ การโต้วาที (Debate) การโต้วาทีเพื่อเอาชนะกัน แต่ถ้าเรามาแก้ปัญหาประเทศชาติ แก้ปัญหาชุมชน แก้ปัญหาท้องถิ่น เราจะไม่ใช้การโต้วาที เราต้องใช้วิธี สานเสวนา (Dialogue) มาฟังกัน

การโต้วาที (DEBATE) V/S การสานเสวนา (DIALOGUE)

การถกเถียง (DEBATE) กับ ประชาเสวนา (CITIZENS DIALOGUE)

- เชื่อว่ามีคำตอบที่ถูกอย่างเดียว (และฉันมีคำตอบนั้น)	- เชื่อว่าคนอื่นก็มีบางส่วนของคำตอบ
- พร้อมรบ : พยายามพิสูจน์ว่าคนอื่นผิด	- พร้อมร่วมมือ : พยายามหาความเข้าใจร่วมกัน
- เกี่ยวกับการเอาชนะกัน	- เกี่ยวกับการพิจารณาหาสิ่งที่ร่วมกัน
- ฟังเพื่อจะหาข้อให้ หรือข้อบกพร่อง	- ฟังเพื่อที่จะทำความเข้าใจ

การประชาเสวนา (Citizens Dialogue) ประชาเสวนา (Citizens Dialogue) เป็นกระบวนการ

- เตรียมข้อมูล
- นำเสนอทางเลือก พร้อมข้อดีข้อด้อย
- ดำเนินการสานเสวนา ระหว่างผู้มีส่วนได้เสียในกลุ่มย่อย
- แยกกลุ่มย่อยอีกครั้งเพื่อ สานเสวนา

การมีส่วนร่วมอย่างมีความหมาย/หรืออย่างแท้จริง

- มีส่วนร่วม ที่ได้มีส่วน รับรู้ และ เข้าใจ ตั้งแต่ต้น
- มีส่วนร่วม แล้ว นำ ไปสู่การตัดสินใจ โดยนำสิ่งที่ห่วงไปประกอบการพิจารณา และ

แสดงให้เห็นว่าประชาชนได้รับรู้ เหตุผลของการตัดสินใจ

- มีส่วนร่วม ที่สามารถ ร่วมตัดสินใจ กรณีกระทบต่อวิถีชีวิต หรือ กระทบ ปากท้อง
- การร่างรัฐธรรมนูญ**

- ทำการร่างระยะเวลาสามเดือน
- แล้วทำประชาพิจารณ์ในสามสิบวัน
- นำกลับไปแก้ไข
- ลงประชามติ (จะมีการชนะหรือแพ้)

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความสมานฉันท์

การยุติความขัดแย้งโดยสันติวิธี พระมหาพรหมชา ธรรมหาโต (พระมหาพรหมชา ธรรมหาโต, 2554: 219-234)

ในการจัดการความขัดแย้งชนิดต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโลกนี้ มนุษยชาติได้ออกแบบวิธีการ และเครื่องมือไว้ 3 ชุดด้วยกัน

1. การจัดการความขัดแย้งโดยวิธีทางการทูตเชิงสันติ (Peaceful Diplomatic Means)

เมื่อก้าวถึงการจัดการความขัดแย้งโดยวิธีแห่งการทูตเชิงสันตินั้น สามารถจำแนกสันติวิธีตามแนวนี้นี้ได้ 4 วิธี กล่าวคือ การเจรจา การไต่สวน การเจรจาไกล่เกลี่ย และการประนีประนอม

1.1 การเจรจา (Negotiation) การเจรจา หมายถึง กระบวนการของการแสดงออกซึ่งข้อเสนอที่ต้องการให้ได้รับการตกลงบนพื้นฐานของผลประโยชน์ร่วมกันในเรื่องที่มีการขัดแย้ง

ทางผลประโยชน์ เป็นต้น ซึ่งโดยทั่วไป การเจรจาเป็นการสร้างความสัมพันธ์ของการต่อรองระหว่างกลุ่มที่รู้สึกรว่าจะเกิดความขัดแย้ง หรือเกิดความขัดแย้งแล้ว แต่ละกลุ่มจึงพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนข้อมูล และปรึกษาหารือกันระหว่างกลุ่ม หรือบุคคลที่เป็นคู่พิพาท เพื่อแสดงออกในข้อเสนอที่ต้องการให้ได้รับการตกลงบนพื้นฐานร่วมกัน อันเป็นการแสดงถึงความตั้งใจและความพยายามในการเจรจาที่มุ่งหมายให้มีการตกลงระหว่างกัน จึงจำเป็นต้องดำเนินการต่อรอง เพื่อให้ได้บรรลุผลเป็นการตกลงที่จะถือปฏิบัติต่อกันในอนาคต

1.2 การไต่สวน (Inquiry) แนวทางนี้เป็นวิธีที่มุ่งเน้นการจัดการข้อพิพาททั้งในระหว่างประเทศและภายในประเทศ เมื่อกล่าวถึงระบบการไต่สวนในระหว่างประเทศเพื่อระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศนั้น เกิดขึ้น จากผลการประชุมสันติภาพครั้งแรกที่กรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์ ในปี ค.ศ. 1899 ในมาตรา 9 และ 14 มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการไต่สวนว่า หากไม่สามารถตกลงกันได้โดยการทูตอันเนื่องมาจากมีความเห็นขัดแย้งกันให้จัดตั้งคณะกรรมการไต่สวนขึ้นอำนวยความสะดวกในการศึกษาวิเคราะห์ปัญหา โดยหาข้อเท็จจริงอันแน่ชัดด้วยการสืบสวนที่ปราศจากความลำเอียงและด้วยความบริสุทธิ์ใจ

จะเห็นว่ารายงานของคณะกรรมการไต่สวนอยู่ในวงจำกัดเฉพาะข้อเท็จจริงเท่านั้น ไม่มีลักษณะชี้ขาด รายงานดังกล่าวไม่มีลักษณะบังคับและไม่มีผลผูกพันให้รัฐคู่กรณียอมรับแต่อย่างใด แต่ก็อาจมีประโยชน์ในการยุติปัญหาต่อไปได้ สหประชาชาติได้มีมติในปี ค.ศ. 1967 (พ.ศ. 2510) จัดตั้งคณะกรรมการไต่สวนถาวร (International Commission of Inquiry) ขึ้นโดยประกอบด้วยบุคคลซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญทางกฎหมายและสาขาต่าง ๆ การสอบสวนของคณะกรรมการนี้ จะทำได้ต่อเมื่อได้รับความยินยอมจากคู่พิพาทอย่างน้อยฝ่ายหนึ่งในดินแดนที่จะมีการสอบสวน

1.3 การสร้างความสมานฉันท์โดยการไกล่เกลี่ย (Reconciliation) การไกล่เกลี่ยเป็นการปฏิบัติการของรัฐที่สาม หรือบุคคลที่สาม ในกรณีที่คู่กรณีไม่สามารถแก้ปัญหาด้วยตนเองโดยทางเจรจา เพื่อให้คู่กรณีทำความตกลงกันในปัญหาข้อพิพาทแต่ในลักษณะของการไกล่เกลี่ยก็มีแนวทางในการดำเนินการออกเป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ

1.3.1 การไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง (Mediation) การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางหมายถึงกระบวนการที่คู่กรณีซึ่งอาจจะเป็นรัฐ บุคคล หรือกลุ่มบุคคลใช้ในการแก้ไขปัญห โดยสมัครใจมาพูดคุย อภิปรายถึงความแตกต่างกันในเรื่องต่าง ๆ และเนื่องจากเป็นความสมัครใจที่คู่เจรจากันมาพูดคุยกันจึงเป็นการร่วมกันหาทางออกต่าง ๆ แล้วจึงร่วมกันตัดสินใจนำไปสู่ผลที่คู่เจรจาสงเกตใจ ถ้าคู่เจรจาเข้าใจกระบวนการและสามารถสื่อสารกันได้อย่างดี ไม่ต้องมีคนกลางมาเป็นผู้กำกับกระบวนการ แต่โดยส่วนใหญ่กว่าที่จะตัดสินใจมาร่วมเจรจา ความขัดแย้งก็กลายไปเป็นข้อพิพาท

อย่างรุนแรง จำเป็นต้องมีคนกลางมาทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยที่เรียกว่า การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง จะเห็นว่า กระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางเป็นแนวทางที่ขยายเพิ่มเติมจากการเจรจา โดยมีบุคคลที่สาม ซึ่งเป็นที่ยอมรับจากทุกฝ่ายเข้ามาเกี่ยวข้อง บุคคลที่สามนี้ไม่ได้มีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินปัญหาโดยตรงแต่คนกลางนี้จะช่วยคู่กรณีที่เกิดความขัดแย้งกัน เพื่อให้บรรลุข้อตกลงที่เป็นที่ยอมรับโดยความเห็นต้องกัน ในประเด็นข้อพิพาท ทั้งการเจรจาต่อรองและการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง เปิดทางให้อำนาจแห่งการตัดสินใจอยู่ที่คู่กรณีที่มีความขัดแย้งกัน

1.3.2 การไกล่เกลี่ยโดยคนกลางเป็นเพียงผู้ช่วยติดต่อ (Good Officer or Facilitator) การช่วยติดต่อเป็นการใช้ความเพียรพยายามของรัฐที่สามหรือบุคคลที่สาม ที่จะนำคู่พิพาทมาพบปะพูดคุย และปรึกษาหารือร่วมกัน อันเป็นการใช้ความพยายามในการระงับเพื่อให้สันติภาพดำรงอยู่ต่อไป ไม่ถือเป็นการแทรกแซงแต่อย่างใด ประเด็นที่น่าสนใจก็คือ การช่วยติดต่อไม่ได้เสนอแนะให้แก้ไข และไม่ได้ร่วมเจรจาด้วย แต่อาจนำไปสู่การเชื่อเชิญให้มาแก้ไขเพื่อร่วมมือเจรจาในกรณีที่เปลี่ยนเป็นการไกล่เกลี่ย

1.4 การประนีประนอม (Compromising) เมื่อกล่าวถึงการประนีประนอมในระหว่างประเทศ เป็นวิธีการระงับข้อพิพาท โดยให้คณะกรรมการ หรือตัวแทนระหว่างประเทศอื่น ซึ่งคู่กรณีที่เกิดขัดแย้งกันได้ตกลงแต่งตั้งขึ้น พยายามประนีประนอม โดยมุ่งแสวงหาข้อแก้ไขที่สมเหตุสมผลในความขัดแย้ง เพื่อให้คู่กรณีสามารถตกลงกันได้ การประนีประนอมเกิดจากการที่คู่กรณีได้ตกลงกันไว้ในอนุสัญญาสองฝ่ายหรือหลายฝ่ายก็ได้ ว่าถ้ามีกรณีพิพาทเกิดขึ้นให้ใช้วิธีระงับด้วยการประนีประนอม สำหรับหลักเกณฑ์พื้นฐานที่เกี่ยวกับการประนีประนอมอยู่ในข้อตกลงที่เรียกว่า การระงับข้อพิพาทโดยสันติ (Pacific settlement of International Disputes) ซึ่งลงนามที่กรุงเจนีวา เมื่อวันที่ 25 กันยายน 1928 โดยเฉพาะในข้อ 15 ระบุว่า ภาระของคณะกรรมการประนีประนอม ได้แก่ การทำข้อพิพาทให้กระจ่างชัด รวบรวมข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวข้องโดยวิธีการใด ๆ หรือวิธีอื่นใด และพยายามที่จะได้คู่กรณีตกลงกัน อย่างไรก็ตามคณะกรรมการประนีประนอม อาจเสนอทางออกซึ่งเป็นเพียงข้อแนะนำเท่านั้น ห้ามลักษณะเป็นการบังคับให้ภาคีจำต้องปฏิบัติตามไม่

2. การจัดการความขัดแย้งโดยวิธีกฎหมาย (Peaceful Legal Means)

เมื่อกล่าวถึงการจัดการความขัดแย้งโดยวิธีทางกฎหมายเชิงสันติ (Peaceful Legal Means) นั้น สามารถจำแนกสันติวิธีตามแนวนี้นี้ได้ 3 วิธี กล่าวคือ อนุญาโตตุลาการ (Arbitration) กระบวนการทางศาล (Judicial Approach) และกระบวนการออกกฎหมาย (Legislative Approach)

2.1 อนุญาโตตุลาการ (Arbitration) หมายถึง กระบวนการที่ทั้งคู่สมัครใจขอให้บุคคลที่สามที่เป็นกลาง ไม่มีส่วนได้เสียเป็นผู้ช่วยตัดสินใจในปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งวิธีการนี้เป็นวิธีการระงับข้อพิพาทซึ่งมีมานานนับพันปีแล้ว ทั้งในสมัยกรีกและโรมันก็ได้นำวิธีการนี้มาใช้ เมื่อศึกษาถึงประวัติและวิวัฒนาการของกฎหมายพบว่า อนุญาโตตุลาการถูกนำมาใช้เพื่อระงับข้อพิพาทระหว่างรัฐกับรัฐ ข้อพิพาทระหว่างเอกชนกับเอกชน และข้อพิพาทระหว่างรัฐกับเอกชน ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุว่าข้อพิพาทระหว่างรัฐนั้นอาจนำมาซึ่งการใช้กำลังอาวุธเข้าต่อสู้กัน

2.2 กระบวนการทางศาล (Judicial Approach) หมายถึง การที่สถาบันซึ่งจัดตั้งขึ้นตามระบบที่สังคมยอมรับ เข้ามาช่วยจัดการแก้ไขข้อพิพาท ซึ่งวิธีการนี้เป็นการเปลี่ยนจากการแก้ปัญหาระหว่างกันเองไปสู่กระบวนการของรัฐ โดยคู่กรณีดำเนินการจ้างทนายความ ให้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการสู้คดี ซึ่งมีการนำสืบต่อหน้าบุคคลที่สามที่เป็นกลางคือผู้พิพากษา หรือคณะลูกขุน แล้วแต่ระบบ

2.3 กระบวนการออกกฎหมาย (Legislative Approach) กระบวนการออกกฎหมายจัดได้ว่าเป็นการแก้ปัญหาคความขัดแย้ง หรือข้อพิพาทได้อีกประการหนึ่งเช่นเดียวกัน วิธีการนี้ดำเนินการโดยภาครัฐโดยอาศัยกระบวนการทางกฎหมาย ในรูปแบบของพระราชกำหนด หรือพระราชบัญญัตินิรโทษกรรม (Amnesty Act) ซึ่งประเด็นนี้อาจจะเป็นความขัดแย้งในประเด็นใหญ่ ๆ และมีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามาเกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก ซึ่งหากนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษอาจจะก่อให้เกิดความโกลาหลได้ กรณีเช่นนี้เห็นได้จากการที่รัฐออกพระราชกำหนดนิรโทษกรรมเรื่องปีน และนิรโทษกรรมเกี่ยวกับการปฏิวัติรัฐประหาร เป็นต้น ถึงกระนั้น การออกกฎหมายในลักษณะนี้ไม่ครอบคลุมถึงความผิดเกี่ยวกับคดีอาญาในประเด็นที่รุนแรง

3. ทางเลือกเชิงสันติวิธีอื่น ๆ (Peaceful Alternative Means)

เมื่อก้าวถึงสันติวิธีชนิดที่เป็นทางเลือกอื่น ๆ ตามที่มักจะมีการใช้ในโลกลี้ประกอบด้วย

3.1 การหลีกเลี่ยง หรือการถอนตัว (Avoiding or withdrawing) วิธีการนี้เป็นการหลบฉาก หรือถอนตัวออกจากประเด็นที่กำลังมีความขัดแย้งกัน ในอเมริกาเหนือบริบทของการหลีกเลี่ยงเป็นวิธีไม่ก้าวร้าวแต่ไม่ร่วมมือในสังคมหรือชุมชนจำนวนมากที่ยึดค่านิยม เช่น ชาวเอเชีย และชาวละตินอเมริกา เชื่อว่าวิธีการหลีกเลี่ยงปัญหา และการโอนอ่อนผ่อนตามนั้นมีประโยชน์อย่างยิ่งในการรักษาความสัมพันธ์ที่มีต่อกันเอาไว้ ในบางกรณีการใช้วิธีหลีกเลี่ยงและการโอนอ่อนผ่อนตามถือได้ว่าเป็นการช่วยรักษาหน้าให้แก่ตัวเองและผู้อื่น แต่จุดอ่อนของวิธีการนี้เน้น

ความสัมพันธ์และอาจไม่รับรู้ความเป็นไปได้ในการบูรณาการสถานการณ์ ซึ่งการแก้ปัญหาอาจจะทำให้ชนะด้วยกันทั้งคู่หรือแพ้ด้วยกันทั้งคู่ก็ได้

3.2 การเผชิญหน้า (Confrontation) เมื่อเราประเมินอย่างรอบด้านแล้วว่า สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในครั้งนี้อาจยังหาบทสรุป หรือไม่มีข้อยุติที่ชัดเจน การเผชิญหน้าเพื่อพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น รวมไปถึงการเจรจาตกลงถึงข้อเรียกร้องของแต่ละฝ่ายก็จะเกิดขึ้น แต่เป็นการเกิดขึ้นท่ามกลางสถานการณ์ที่เราได้ดำเนินการวางแผนมาเป็นอย่างดีแล้ว ฉะนั้น การลดความขัดแย้งอาจจะเกิดขึ้นได้ หากทุกฝ่ายเผชิญหน้ากันอย่างสันติ นึกถึงความถูกต้องและเที่ยงธรรมเป็นบรรทัดฐาน ไม่ได้นึกถึงประโยชน์ของตนเองเป็นที่ตั้ง

3.3 การโน้มน้าว (Persuasion) เป็นวิธีการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลพยายามเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้อื่น ตลอดจนวิธีคิด ความรู้สึก และความคิดเห็น โดยใช้วิธีการอุปมา อุปมัย รวมถึงรูปแบบที่ใช้เหตุผลประกอบบางครั้งวิธีการที่ใช้เพื่อโน้มน้าวผู้อื่นอาจรวมถึงการแข่งขันที่จะโน้มน้าวด้วยการรีบเร็ว ซึ่งวิธีการนี้ผู้กรณีใช้วิธีการในการชักชวนอย่างแน่วแน่จนกระทั่งฝ่ายหนึ่งต้องยอมจำนนด้วยเหตุผล

3.4 การสนับสนุน (Supporting) คือการให้โอกาสบุคคลที่อยู่ภายใต้ความกดดัน สามารถระบายความรู้สึก ความคิดเห็น ความโกรธ หรือไม่พอใจ และช่วยให้การตัดสินใจง่ายขึ้นว่าจะทำอะไร ผู้สนับสนุนไม่จำเป็นต้องเจรจาโต้เถียงเสมอไป คือ อาจใช้การสนับสนุนเป็นช่องทางเพื่อหลีกเลี่ยงการเจรจาโต้เถียงหรือการแทรกแซงการแข่งขัน

3.5 การแข่งขัน และการผลักดัน (Competing and Forcing) วิธีการแข่งขันจะใช้เมื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งให้ความสำคัญกับจุดมุ่งหมายมากกว่าความสัมพันธ์ บุคคลนั้นอาจใช้อำนาจในการช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมาย รวมถึงการใช้อำนาจในการทำให้ผู้อื่นทำตามด้วย ยิ่งไปกว่านั้น เขาอาจจำเป็นต้องลุกขึ้นสู้ เพื่อปกป้องหลักการและสิทธิที่จนสมควรได้ วิธีการนี้เน้นวิธีการแบ่งปันปันส่วน (Distributive Approach) การใช้วิธีการนี้ อาจจะทำให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งชนะ หรือแพ้ได้ เพราะว่ามีมุ่งเน้นเรื่องผลประโยชน์ (Interests) มากกว่ามุ่งเน้นเรื่องความสัมพันธ์ (Relationship)

3.6 การโอนอ่อนผ่อนตาม (Accommodating) การโอนอ่อนผ่อนตามผู้อื่นอาจนำมาใช้ในกรณีที่มีความห่วงใยต่อความสัมพันธ์มากกว่าเป้าหมาย ในการแก้ไขความขัดแย้ง ซึ่งเป้าหมายของข้อตกลงประเภทนี้ออกมาในรูปของการเอื้อประโยชน์ให้แก่ฝ่ายอื่นโดยที่เราต้องยอมเสียประโยชน์ พฤติกรรมในการโอนอ่อนผ่อนตาม รวมถึงการทำตามคำสั่ง การเห็นคล้อยตาม ความคิดผู้อื่นหรือการยอมให้เป็นไปตามความปรารถนาของอีกฝ่าย ลักษณะนิสัยดังกล่าวถูกมองว่าอ่อนแอหรือต้องการความสงบ

3.7 การร่วมมือกัน (Collaborating) การร่วมมือกันในบางครั้งอาจหมายถึงการบูรณาการ หรือการแก้ไขปัญหาร่วมกัน ซึ่งมักให้ความสำคัญและจุดมุ่งหมายเช่นกัน เป็นทั้งการรุก และร่วมมือ คือ เกิดการบูรณาการผลประโยชน์ร่วมกันของทุก ๆ ฝ่ายที่ได้รับผลกระทบ เป็นวิธีการจัดการความขัดแย้งที่เน้นวิธีการเจรจาไกล่เกลี่ยและการไกล่เกลี่ยคนกลางเป็นการใช้ทั้งวิธีบูรณาการและแบ่งส้นปันส่วนในการเจรจาไกล่เกลี่ย แม้แนวทางนี้ให้ความสำคัญแก่ความสัมพันธ์ แต่เป้าหมายก็มุ่งเน้นไปที่การยุติความขัดแย้งและผลการเจรจายุติความขัดแย้งที่ตามมาภายหลัง

3.8 การมีส่วนร่วม (Participation) วันชัย วัฒนศัพท์ได้ชี้ว่า เมื่อเกิดความขัดแย้งแล้ว กระบวนการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งก็มีความจำเป็นต้องอาศัยหลักการหลาย ๆ ด้านเช่นกัน โดยท่านได้นำเสนอ หลักการและเครื่องมือในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางเลือกหรือการแก้ปัญหาคความขัดแย้งอย่างสันติ

3.9 การลงมติหรือการลงคะแนนเสียง (Voting) การลงคะแนนเสียง จัดว่าเป็นแนวทางสันติวิธีอีกรูปแบบหนึ่งที่ใช้เป็นข้อปฏิบัติ หรือวิธีการเพื่อลงมติเพื่อตัดสิน หรือหาทางออกให้แก่ความขัดแย้ง หรือข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในประเด็นต่าง ๆ วิธีการนี้ ในแต่ละองค์การระหว่างประเทศมีความแตกต่างกันออกไป ขึ้นกับความเห็นชอบขององค์การต่าง ๆ ที่ได้ระบุไว้ หรืออาจเป็นแนวทางปฏิบัติที่ดำเนินสืบต่อกันมา โดยทั่วไปแล้ว การลงคะแนนเสียงในองค์การระหว่างประเทศจะแบ่งเป็น 2 วิธี คือแบบเอกฉันท์ (Unanimity) แบบเสียงข้างมาก (Majority) ทั้งนี้ การลงคะแนนเสียงทั้ง 2 วิธีดังกล่าวอาจจะใช้ในองค์การระหว่างประเทศองค์การเดียวก็ได้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สถาบันพระปกเกล้า (สถาบันพระปกเกล้า, 2555) ศึกษา การสร้างความปรองดองแห่งชาติ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. การทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความขัดแย้ง การเสริมสร้างความปรองดอง และความยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่าน ร่วมกับการศึกษากฎหมาย รูปแบบและกลไกที่เกี่ยวข้องซึ่งเคยมีการนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและสร้างความปรองดองทั้งในประเทศและในต่างประเทศ 2. การสรุปบทเรียนจากเวทีประชาเสวนาหาทางออกซึ่งสถาบันพระปกเกล้าได้ดำเนินการในทุกภูมิภาคทั่วประเทศโดยให้ประชาชนหลายภาคส่วนร่วมกันเสวนาหาทางออกของประเทศไทยร่วมกันในช่วงเดือนธันวาคม 2553 – มิถุนายน 2554 3. การศึกษาประสบการณ์การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและการสร้างความปรองดองของต่างประเทศ 4. การประมวลวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทยตั้งแต่การ

เปลี่ยนแปลงการปกครองสู่ระบอบประชาธิปไตยจนถึงปัจจุบัน และ 5. การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งประกอบด้วยนักการเมืองอาวุโส ผู้มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ผู้มีบทบาทเกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างความปรองดอง และผู้ที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุของความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทยมาจากปัญหาใจกลางอันประกอบด้วยปัญหามุมมองต่อประชาธิปไตยที่แตกต่างกันทั้งในชั้นอุดมการณ์และชั้นผลประโยชน์ และปัญหาพื้นฐานคือความเหลื่อมล้ำทางสังคมซึ่งล้วนมีความเกี่ยวข้องกัน โดยมีตัวแปรเชิงกระบวนการ คือการใช้อำนาจที่ทำให้อีกฝ่ายรู้สึกที่ไม่ชอบธรรม เช่น การแทรกแซงกลไกการตรวจสอบ การรัฐประหาร บทบาทขององค์กรตรวจสอบ ฯลฯ และความรุนแรงแทรกซ้อนที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมวลชน สื่อมวลชน และกลุ่มต่าง ๆ เช่น นักการเมือง นักลงทุน นักวิชาการ ฯลฯ ที่มีส่วนทำให้ความรุนแรงเกิดขึ้นและขยายตัวออกไป

ในการสร้างความปรองดองที่ทำให้สังคมไทยสามารถกลับมาอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติทุกฝ่ายจะต้องร่วมกันสร้างบรรยากาศแห่งการปรองดอง โดย 1. รัฐบาลควรแสดงเจตจำนงทางการเมืองรวมทั้งมีแนวทางที่เป็นรูปธรรมที่จะสร้างความปรองดองในชาติโดยเร็ว 2. รัฐบาลควรสร้างความตระหนักของทุกภาคส่วนในสังคมให้เห็นความสำคัญของการสร้างความปรองดองในชาติ และ 3. รัฐบาลควรเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงทั้งในรูปของตัวเงินและความรู้สึก อาทิ การยกย่องให้เกียรติผู้สูญเสีย หรือการสร้างพิพิธภัณฑ์เพื่อเป็นที่ระลึกถึงบทเรียนต่อเหตุการณ์ทางการเมืองของสังคมไทย นอกจากนี้จะต้องมีการจัดกระบวนการและกลไกในการสร้างความปรองดอง ซึ่งประกอบด้วย กระบวนการเสวนา (Dialogue) ใน 2 ระดับ คือ 1. ระดับตัวแทนทางการเมืองและกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียโดยตรงซึ่งอาจมีรูปแบบการพูดคุยที่หลากหลาย และ 2. ระดับประชาชนฐานรากในรูปของการจัด “เวทีประเทศไทย” ในพื้นที่ทั่วประเทศ โดยอาจกำหนดให้มีเจ้าภาพในการดำเนินการ โดยในกระบวนการประชาเสวนาหาทางออกจะต้องมีการหยิบยกประเด็นที่ยังเป็นที่ถกเถียงมาพิจารณาร่วมกัน เพื่อจัดการกับปัญหาความขัดแย้งทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

ระยะสั้น จะต้องพิจารณาในประเด็นต่อไปนี้

1. การจัดการกับความจริงของเหตุการณ์รุนแรงที่นำมาซึ่งความสูญเสีย โดยการสนับสนุนส่งเสริมบทบาทของ คอป. ให้ดำเนินการค้นหาความจริงให้แล้วเสร็จภายในหกเดือน และควรเปิดเผยข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ที่ไม่ระบุตัวบุคคลในระยะเวลาที่เหมาะสมกับสถานการณ์

แลบริบททางสังคมโดยวัตถุประสงค์ของการเปิดเผยนั้นจะต้องเป็นไปเพื่อให้สังคมเรียนรู้บทเรียนที่เกิดขึ้นในอดีตและป้องกันมิให้เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นอีกในอนาคต

2. การให้อภัยแก่การกระทำที่เกี่ยวข้องผ่านกระบวนการนิติโทษกรรมคดีที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการชุมนุมทางการเมืองโดยรวมถึงกลุ่มผู้ชุมนุมทุกฝ่าย เจ้าหน้าที่รัฐและผู้บังคับบัญชา ตลอดจนผู้ที่มิหน้าได้รับผิดชอบในการรักษาความสงบเรียบร้อย

3. การเสริมสร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมในส่วนที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหาจากกระบวนการตรวจสอบของคณะกรรมการตรวจสอบการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ (กตส.)

4. การดำเนินกติกาทางการเมืองซึ่งอาจรวมถึงการแก้ไขกฎหมาย/รัฐธรรมนูญ โดยทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องควรพิจารณาหาข้อสรุปต่อประเด็นที่อาจจะขัดต่อหลักนิติธรรมและความเป็นประชาธิปไตย และต้องหลีกเลี่ยงการสร้าง ความยุติธรรมของผู้ชนะ เช่น การได้มาซึ่งบุคคลที่เข้าดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ และการตรวจสอบองค์กรอิสระ และประเด็นพรรคการเมือง การถ่วงดุลอำนาจระหว่างฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และองค์กรอิสระ

ในระยะยาว สังคมต้องมีการพิจารณาร่วมกันในประเด็นที่เป็นปมปัญหา ได้แก่ คุณลักษณะของการปกครองระบอบประชาธิปไตยไทยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เพื่อแสวงหาสาระร่วมกันของอุดมการณ์ของประชาธิปไตยที่แตกต่างกันโดยการสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตย อันจะนำไปสู่การสร้างเป้าหมายร่วมกันของประเทศชาติ ตลอดจนมีการกำหนดกติกาทางการเมืองร่วมกันผ่านการแก้ไขหรือร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เพื่อหาดุลยภาพของการเมืองอันจะเป็นการกำหนดแนวทางที่มาจากการยอมรับของทุกฝ่ายอย่างแท้จริง นอกจากนี้จะต้องมีการพิจารณาร่วมกันถึงการวางรากฐานของประเทศเพื่อความเป็นธรรมในสังคม โดยเฉพาะในประเด็นเรื่อง การลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม และการเสริมสร้างวัฒนธรรมความเป็นพลเมืองและการอยู่ร่วมกันในความแตกต่างควบคู่ไปด้วย

พิชญา สุกใส (พิชญา สุกใส, 2554) ศึกษา การจัดการความขัดแย้งทางการเมืองไทย ระหว่าง พ.ศ. 2547-2553 การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่างผู้นำ และผู้มีบทบาทสำคัญทางการเมือง นักวิชาการ และสื่อมวลชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์สภาพการก่อตัวและพัฒนาการของความขัดแย้งและ เพื่อศึกษาแนว

การจัดการความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างปี พ.ศ. 2547-2553 และวิสัยทัศน์เกี่ยวกับแนวทางการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองในอนาคต

ผลการศึกษาปรากฏว่า

1. สาเหตุของความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้น พบว่ามีสาเหตุสำคัญจากการต้องการอำนาจทางการเมืองเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์โดยเกี่ยวข้องกับเรื่องคอร์รัปชันของนักการเมือง มีการทุจริตเพื่อให้บรรลุการเข้าสู่อำนาจและเมื่อมีอำนาจก็นำไปใช้ในทางที่ไม่ถูกต้องในหลายๆ กรณี นอกจากนี้ ยังมีสาเหตุของปัญหาความไม่เท่าเทียมในสังคม และประเด็นที่มีความอ่อนไหวทางความรู้สึกของประชาชนคือการนำสถาบันพระมหากษัตริย์เข้ามาเกี่ยวข้องทางการเมือง ซึ่งจากปัญหาเหล่านี้ได้ขยายไปสู่ประเด็นทางการเมืองภาคประชาชนที่ทำให้เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงในสังคม

2. รูปแบบความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นมากที่สุด พบว่า มีในด้านรูปแบบของผลประโยชน์มากที่สุด โดยส่งผลมาจากความขัดแย้งด้านโครงสร้างทางสังคมที่มีความแตกต่างกันระหว่างกลุ่มที่เป็นผู้ที่ใช้แรงงาน กลุ่มชนชั้นกลาง และ กลุ่มชนชั้นสูง และในส่วนของด้านค่านิยมก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งซึ่งแต่ละกลุ่มนำมาเป็นชนวนทำให้เกิดความรุนแรงคือ ประเด็นเรื่องสถาบันพระมหากษัตริย์ ส่วนความขัดแย้งในด้านอื่นๆ นั้น ยังไม่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนคือความขัดแย้งในด้านข้อมูลและด้านความสัมพันธ์ เนื่องจากปัญหาด้านความสัมพันธ์อาจแก้ไขได้ง่ายจากการประสานผลประโยชน์ที่ลงตัว

3. วิธีการในการจัดการความขัดแย้งที่คิดว่าเหมาะสมในการแก้ปัญหาความขัดแย้งของการเมืองไทยในปัจจุบัน พบว่า มีการนำวิธีการหลายๆ วิธี ออกมาใช้ ทั้งการเจรจา ทั้งการใช้กฎหมาย เช่น การออก พรก. จุกเงินของทุกรัฐบาลในขณะนั้น แม้กระทั่งมีผู้ที่พยายามจะไกล่เกลี่ย แต่ก็ยังไม่เป็นผลสำเร็จ

4. พฤติกรรมในการจัดการความขัดแย้งที่ผ่านมา พบว่ามีลักษณะพฤติกรรมเป็นรูปแบบการเอาชนะกันของฝ่ายต่างๆ ส่วนรูปแบบการประนีประนอมไม่สามารถจะนำมาใช้ได้ในด้านของรูปแบบการยอมให้บ้างในบางกรณี จึงส่งผลให้ความขัดแย้งจึงได้ขยายตัวลุกลามจนกระทั่งถึง พ.ศ. 2553 ก็ยังไม่มีใคร หรือฝ่ายใด ที่สามารถเข้ามาดำเนินการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองไทย ให้เกิดผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. ปัญหาในด้านความไว้วางใจในตัวบุคคล พบว่าส่งผลกระทบมาก ผลกระทบที่ตามมาคือทำให้แต่ละฝ่ายไม่สามารถเจรจากันได้ ความขัดแย้งจึงได้ขยายตัวลุกลาม จนทำให้ไม่สามารถนำวิธีการเดิมที่เคยใช้แก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองไทยในอดีตที่ผ่านมา ปัญหาความขัดแย้งจึงยังคงอยู่

6. แนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในปัจจุบัน พบว่า การนำสันติวิธีมาใช้โดยยึดหลักของนิติธรรมและนิติรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องคำนึงถึง หลักความยุติธรรม ความมีคุณธรรม และจริยธรรมของผู้ที่มีอำนาจที่จะดำเนินการแก้ไขด้วย จึงจะทำให้การจัดการความขัดแย้งทางการเมืองไทย ระหว่าง พ.ศ. 2547-2553 ประสบผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสันติภาพที่จะเกิดขึ้นอย่างยั่งยืน

คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ, 2549) ศึกษา เอาชนะความรุนแรงด้วยพลังสมานฉันท์ โดยการวิเคราะห์ความรุนแรง แบบวินิจฉัยโรค (diagnosis) โดยใช้แนวคิด “ชั้นความรุนแรง” เพื่อวิเคราะห์แยกแยะปัจจัยของความรุนแรงทั้งในระดับบุคคล ระดับโครงสร้าง และระดับวัฒนธรรม (โดยกอส.เน้นวิเคราะห์ปัจจัยชั้นโครงสร้างและชั้นวัฒนธรรมเป็นสำคัญ) และการพยากรณ์โรค (prognosis) และเสนอมาตรการแก้ไข โดยแบ่งตามระดับชั้นความรุนแรงเช่นกัน จึงอาจกล่าวได้ว่ามีทั้งการเสนอสันติวิธีในระดับบุคคล (direct nonviolence) สันติวิธีระดับ โครงสร้าง (structural nonviolence) และสันติวิธีระดับวัฒนธรรม (cultural nonviolence)

ในแง่การวิเคราะห์ปัจจัยระดับโครงสร้างอันเป็น “ที่มา” ของความรุนแรงในสามจังหวัดภาคใต้ นั้น มีอยู่ด้วยกัน 5 ประการ ได้แก่ 1. การบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดปัจจัยหนึ่งที่เดียว เนื่องจากไม่สามารถทำให้กระบวนการยุติธรรมเป็นไปอย่างที่จะควรจะเป็น 2. เศรษฐกิจท้องถิ่น 3. การศึกษา 4. ประชากร และ 5. ภูมิศาสตร์ชายแดน ส่วนปัจจัยชั้นวัฒนธรรมนั้น มีอยู่ 2 ประการ 1. ภาษา-ศาสนา 2. ประวัติศาสตร์ ส่วนข้อเสนอเพื่อแก้ปัญหาความรุนแรงนั้น ในแง่สันติวิธีทางตรง กอส.เสนอมาตรการสมานฉันท์เฉพาะหน้า 3 ประการ คือ 1. จัดตั้งหน่วยสันติเสนา 2. การสานเสวนากับกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ 3. เจ้าหน้าที่รัฐต้องเข้าใจลักษณะพิเศษของพื้นที่

โดยมาตรการข้อแรกที่ทำให้มีสันติเสนาหรือกองกำลังไม่ติดอาวุธ (Peace Army) นั้น รายงานระบุว่าให้อือเป็นนวัตกรรมทางการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งไม่ว่าจะเป็นประเภทใดย่อมเล็งไม่พื้นที่จะต้อง “พร้อมรับความเสี่ยง” ซึ่งเป็นองค์ประกอบ 1 ใน 9 ข้อของแนวคิดสมานฉันท์ มีรายละเอียดบางประการที่น่าสนใจของมาตรการ เช่น

- ให้มีพลเรือนที่ชำนาญการด้านสันติวิธีและอนุศาสนาจารย์ทั้งที่เป็นพุทธและมุสลิม ประจำอยู่ในกลุ่มเพื่อช่วยหาทางเปลี่ยนแปลงความขัดแย้งโดยภูมิปัญญาศาสนาและท้องถิ่นด้วย
- ให้ป้องกันมิให้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นแล้ว ลุกลามกลายเป็นความรุนแรง โดยที่การเป็นกองกำลังพิเศษที่ไม่ใช้อาวุธนั้น แสดงชัดถึงเจตจำนงของกองทัพที่จะคลี่คลายความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชนด้วยความกล้าหาญ และไว้วางใจในตัวประชาชนนั่นเอง

- ในกรณีที่สถานการณ์มีแนวโน้มจะเกิดความรุนแรง ก็ยังให้มี “กฎการปะทะด้วยสันติ”

ส่วนในแง่สันติวิธีระดับโครงสร้าง กอส.เสนอมาตรการแก้ปัญหาความรุนแรงที่โครงสร้าง 7 ประการ ได้แก่

1. ออกกฎหมายให้ชุมชนมีสิทธิจัดการทรัพยากรธรรมชาติบนฐานความเชื่อทางศาสนา
2. แก้ปัญหาการว่างงานในจังหวัดชายแดนภาคใต้
3. สร้างประสิทธิภาพของการดำเนินกระบวนการยุติธรรม ด้วยความจริง-หลักนิติธรรม-ความพร้อมรับผิด และเสริมความเข้มแข็งของสังคมด้วยการให้สาธารณชนเข้ามีส่วนร่วมรักษาความยุติธรรม
4. ปรับปรุงระบบกฎหมายอิสลามในบริบทจังหวัดชายแดนภาคใต้
5. แก้ไขพรบ.การบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540
6. คงสภาพความหลากหลายในระบบการศึกษา เพิ่มประสิทธิภาพ การศึกษาสามัญ และให้ความสำคัญกับนักเรียนไทยในต่างประเทศ
7. เสริมสร้างให้สันติวิธีเป็นแนวทางหลักในนโยบายแก้ไขปัญหาคความรุนแรงจังหวัดชายแดนภาคใต้

ในแง่สันติวิธีระดับวัฒนธรรม กอส.เสนอมาตรการ 5 ข้อ ได้แก่

1. ส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรมในขอบเขตทั่วประเทศ
2. ส่งเสริมให้สันติวิธีเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตคนไทยในการเผชิญกับความขัดแย้งทั้งประเทศ ทั้งนี้เพราะเป็นที่ประจักษ์กันทั่วไปโดยเฉพาะในกรณีความรุนแรงในสามจังหวัดภาคใต้ที่มี “ความห่างทางวัฒนธรรม” อยู่ไม่น้อยว่า จะไม่สามารถแก้ไขปัญหาคด้วยสันติวิธีได้ ถ้าประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศยังคงเรียกร้องให้ใช้ความรุนแรงจัดการกับปัญหาให้หมดไปอย่างรวดเร็ว
3. ประกาศให้ภาษามลายูปัตตานีเป็นภาษาทำงาน (Working Language) เพิ่มเติมอีกภาษาหนึ่งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งนี้เพราะชาวบ้านในพื้นที่รู้ภาษาไทยอยู่น้อย ซึ่งทำให้มีอุปสรรคในการติดต่อกับราชการ จนอาจทำให้ได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมขึ้น
4. จัดให้มีสถานเสวนาเพื่อความสมานฉันท์
5. สร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรม ต่อต้านความรุนแรง มาตรการข้อนี้มีความน่าสนใจประการหนึ่ง คือ เสนอเรื่องการเพิ่มความทนกันได้หรือ “ขันติธรรม” ให้มีมากขึ้น เพื่อให้เป็นภูมิคุ้มกันของสังคมไม่หลงไปติดกับดักของความรุนแรง โดยเฉพาะในประเด็นการให้ความสำคัญกับการเคารพสิทธิของเสียงส่วนน้อย

นอกจากนี้ กอศ.ยังเสนอมาตรการการเมืองสมานฉันท์ โดยให้ออก พรบ.สมานฉันท์ ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (หรือเรียกว่า “พรบ.ดับไฟใต้”) สมทบอีกชั้นหนึ่งด้วย ทั้งนี้โดยให้มีการตั้งองค์กรรับผิดชอบอีก 3 องค์กร ได้แก่ 1. ศูนย์อำนวยการยุทธศาสตร์สันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศยส.) 2. สภาพัฒนาพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และ 3. กองทุนสนับสนุนการเยียวยาและสมานฉันท์

จุฬารัตน์ เอื้ออำนวย (จุฬารัตน์ เอื้ออำนวย, 2548) การศึกษากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: การปรับกระบวนการทัณฑ์กระบวนการยุติธรรมไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะสำคัญในทางวิชาการและทางปฏิบัติของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และเพื่อศึกษาว่าการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัณฑ์และวิธีปฏิบัติว่าด้วยกระบวนการเชิงยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เกิดขึ้นในสังคมและกระบวนการยุติธรรมในสังคมไทยได้อย่างไร การศึกษาใช้วิธีการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม (Explanatory Research) ตามแนวคิดสังคมนิยม (Realism Approach) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์วิเคราะห์อภิปรายและแปรความข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) ผลการวิจัยสรุปสาระสำคัญได้ 2 ประการ คือ

ประการแรก กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) มีลักษณะสำคัญในเชิงวิชาการและทางปฏิบัติ คือ เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมซึ่งเป็นลักษณะของ “ปรัชญาแนวคิดและทฤษฎี” ซึ่งมีกรอบทัศน์มุ่งสู่ความสันติสุขสมานฉันท์ทางสังคมที่สามารถบรรลุถึงเป้าหมายนั้นได้ด้วย “กระบวนการวิธีเชิงสมานฉันท์” (Restorative Justice Process) ใช้เป็นทางเลือกในการแก้ปัญหาความขัดแย้งได้หลายระดับรวมทั้งระดับที่มีการดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรมซึ่งเป็นขั้นที่มีความขัดแย้งสูงสุดในสังคม

ประการที่สอง การเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัณฑ์และวิธีปฏิบัติว่าด้วย “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยและกระบวนการยุติธรรมไทยนั้นอธิบายได้ด้วยกรอบแนวคิดความสัมพันธ์เชิงเหตุผลที่ยึดเหนี่ยวเหตุการณ์เหล่านี้ไว้ด้วยกันระหว่าง “อิทธิพลของโลกาภิวัตน์ที่นำพากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สู่รัฐ-สังคม-กระบวนการยุติธรรมไทย” อันเป็นปัจจัยภายนอก (Outside-in) และความเลื่อมในกระบวนการยุติธรรม การเคลื่อนไหวทางสังคมกับการรับมาใช้ของผู้นำการเปลี่ยนแปลงอันเป็นปัจจัยภายใน (Inside-out) ที่มีอิทธิพลต่อการเกิดขึ้นของกระแสความนิยมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มีการปรับกระบวนการทัณฑ์กระบวนการยุติธรรม และนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในสังคมไทยตามลำดับ

สรุป

ความขัดแย้ง หมายถึง “การที่บุคคลสองคน กลุ่มบุคคลมีความเห็น ความเชื่อ ความต้องการไม่เหมือนกัน โต้แย้ง หรือโต้เถียงกันและกันจน ต่อกันและแข่งขันกัน” ส่วนสันติวิธีคือวิธีการแก้ไขความขัดแย้ง หรือตอบโต้ในสถานการณ์หนึ่งๆ โดยไม่ใช้ความรุนแรงต่อคู่กรณี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ที่เป็นการประทุษร้ายต่อร่างกายและชีวิต

ขณะที่ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการยุติความขัดแย้งโดยสันติวิธี ที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าประกอบด้วย

1. แนวคิดเรื่อง การยอมรับในความหลากหลายและการพึ่งพาอาศัยกันและกัน
2. แนวคิดเรื่อง ความสามัคคี
3. แนวคิดเรื่อง สิทธิมนุษยชน
4. แนวคิดเรื่อง ความยุติธรรม
5. แนวคิดเรื่อง ความไว้วางใจ (Trust) และ ความสัมพันธ์ (Relationship)
6. แนวคิดเรื่อง การมีส่วนร่วม

ส่วนแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความสมานฉันท์ที่ทีมผู้วิจัยได้นำเสนอในการศึกษาค้นคว้านี้ ประกอบด้วย

1. การจัดการความขัดแย้งโดยวิธีทางการทูตเชิงสันติ (Peaceful Diplomatic Means)
 - 1.1 การเจรจา (Negotiation)
 - 1.2 การไต่สวน (Inquiry)
 - 1.3 การสร้างความสมานฉันท์โดยการไกล่เกลี่ย (Reconciliation)
 - 1.4 การประนีประนอม (Compromising)
2. การจัดการความขัดแย้งโดยวิธีกฎหมาย (Peaceful Legal Means)
 - 2.1 อนุญาโตตุลาการ (Arbitration)
 - 2.2 กระบวนการทางศาล (Judicial Approach)
 - 2.3 กระบวนการออกกฎหมาย (Legislative Approach)
3. ทางเลือกเชิงสันติอื่น ๆ (Peaceful Alternative Means)

